

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFECTUADA AL CARRER TAPINERIA 29-37
(BARCELONA, EL BARCELONÈS)

Codi: 019/11

Dates de la intervenció: 1- 8 de Març de 2011

Begoña Hermida Pérez

Mataró, març 2011

Expedient: 470 K121NB 2011/1-6795

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA

2. INTRODUCCIÓ

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

5. METODOLOGIA

6. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

7. CONCLUSIONS

8. BIBLIOGRAFIA

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

10. MATERIALS MOBLES

11.1. Inventari

11.2. Dibuix

11.3. Estudi

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

11.1. Documentació fotogràfica

11.2. Documentació Planimètrica

1.- FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer Tapineria 29-37
UBICACIÓ	Barri Gòtic, Districte de Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431268.3 Y:4581926.6 Z: 8'41 m.s.n.m
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	1 – 8 de març de 2011
PROMOTOR	MUSEU MARÉS
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Begoña Hermida Pérez

2. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres per fer l'ampliació d'una rasa per l'escomesa elèctrica al C/ Tapineria , 29-37 de Barcelona, a la zona enjardinada del Museu Marès i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa **ATICS S.L.**, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga **Bergoña Hermida Pérez**, amb la supervisió del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona**, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, preveia la realització d'una rasa de 6 metres per tal d'efectuar una estesa de cable subterrani a la zona enjardinada del Museu Marès.

D'una manera molt resumida, podem dir que el lloc que ens ocupa té interès històric i arqueològic ja que:

1. El Museu Frederic Marès està adossat, en algunes parts de la seva estructura, a l'interior de la muralla romana del carrer de la Tapineria i, en d'altres, s'assenten damunt les restes de la mateixa muralla. Així mateix, una part del fossat estaria al pas de l'*intervallum*.

2. El lloc on és previst l'obertura de la rasa per a l'escomesa elèctrica és situat a l'exterior del traçat de la muralla romana, derruïda en aquest sector, i és per això que en podrien quedar traces al subsòl de l'edifici.

3. En una intervenció al carrer del Sotstinent Navarro, també a tocar de la muralla romana, es va documentar la traça d'un mur d'època alt imperial i diverses sitges d'època romana.

4. El Museu està ubicat on hi havia hagut una part del palau reial Major.

5. El Museu Frederic Marès està inclòs al Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la ciutat de Barcelona: Núm. d'element: 233. Palau Reial Major: Museu Marés. Categoria A, cap. I. Monument Històric-Artístic d'Interès Nacional, Decret 474/1962, 1-3 (BOE, 9 de març de 1962). Núm. d'element: 535. Muralla romana. Categoria A, cap. I. Monument Històric-Artístic d'Interès Nacional, R-I-51-0417. Decret 03/06/1931; Gaceta 04/06/1931. Núm. d'element: 536. Sector de les Muralles Romanes. Categoria C, cap. VI, tipus IV

6. L'edifici del Museu Frederic Marès, està inclòs al Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Catàleg del Districte 1, Sector Central, núm. d'element 133 i 134, *Conjunt de la muralla romana i Conjunt especial del sector de les muralles romanes*.

3- ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

4.- NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

La intervenció que ens ocupa s'ha dut a terme dins del Museu Marès, concretament en la part del Museu corresponent al carrer Tapineria, 29-37. El Museu Frederic Marès es troba situat al barri Gòtic al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

Ens hem de situar dintre de la ciutat romana, la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, fundada per August (15- 5aC). La fundació de *Barcino* s'ha de contextualitzar en un moment de formació de diverses ciutats en el procés polític engegat a la fi de les guerres càntabres per tal d'equilibrar el territori ocupat. La funció de la ciutat era la de controlar i aglutinar un territori (*ager*) no gaire extens però sí molt productiu. *Barcino* controlava l'arteria fluvial del Llobregat que servia tant de sortida com d'entrada de productes. Cal entendre la ciutat integrada en el seu context tant històric com geogràfic i no tancada muralles endins. El centre del recinte urbà estava constituït pel fòrum, presidit en un dels seus costats per l'únic edifici que, ara per ara, coneixem el temple (carrer del Paradís), ja que tot i que en el fòrum hi havia altres edificis públics (cúria, basílica,...) no en tenim evidències. Al fòrum hi anaven a parar les dues vies principals que constituïen el teixit urbà el *cardo* i *decumanus maximi* situats sota els actuals carrers de la Llibreteria, del Call i del Bisbe i de Regomir. La ciutat disposava d'una xarxa de clavegueram que evacuava les aigües residuals i també de dos aqüeductes que entraven a la ciutat per la Plaça Nova. La ciutat en aquests primers temps comptava amb 2.000 habitants i tenia 10 hectàrees. Així ens trobem davant d'una ciutat planificada artificialment, a tocar de la costa sobre un petit turó. En aquest context la fortificació de la ciutat era important. Les primeres muralles de la ciutat no tenen una finalitat defensiva, la seva finalitat era la d'identificar *Barcino* com a veritable nucli urbà¹. Les muralles augustanes van ser dissenyades per l'exèrcit i executades pels mateixos militars, defineixen un espai octogonal allargat i perpendicular a la línia de la costa. Tot i que es conserva a molts indrets no ha estat possible estudiar cap tram sencer d'aquesta muralla degut a que va ser aprofitada per la segona fortificació romana d'època baix- imperial. La muralla tindria entre el 1'5 i 2m d'amplada amb una alçada mínima de 6m, estaria construïda amb fort morter de

¹ Rodà, I. 2001. p. 22

sorra i calç amb pedres irregular (*opus caementicium*) amb els carejats intern i extern executats amb la tècnica de l'*opus vittatum* (que consistia en una obra de carreus petits ben escairats, que es combinava per sectors amb una obra de carreus de grans dimensions, anomenada *opus quadratum*, i acabat encoixinat). Aquest primer recinte tenia quatre portes monumentals que s'obrien al mig de cadascun dels costats de la muralla. Un ramal de la Via Augusta fet expressament hi entrava travessant la ciutat. El recinte es trobava envoltat externament per fossats defensius artificials transversals al nord-oest i al sud-est. Aquests fossats conjuntament amb el pas longitudinal de dues rieres complementaven el sistema de la fortificació.

Tot i que el segle IV dC s'havia considerat una època de decadència cal interpretar-lo en clau de continuïtat i de transformació. D'ençà de la fundació de *Barcino* al seu voltant i a tocar de les muralles es va anar formant un espai amb construccions suburbials, sent més important aquest fet a la part oriental de la ciutat, entre la via romana i el mar. A partir del segle IV es va produir un canvi important en la ciutat que va provocar per una banda l'abandonament del suburbi i de l'altra es va donar un procés de redefinició urbana que va afectar a la muralla. En aquest moment es va aixecar un sistema defensiu més complex. La seva complexitat fa pensar en una actuació oficial de l'imperi de marcat caràcter militar. Tot i que es va mantenir el traçat de la muralla fundacional se li va adherir a la primera una nova muralla exterior que tenia entre 75 i 78 torres. Per altra banda es va afegir un nou espai quadrangular fortificat, annex a la façana de mar que s'ha anomenat *castellum*. La nova fortificació va doblar el gruix de l'antiga muralla fins als quatre metres i es va perdre la funció dels fossats defensius en emplenar-se per a ser utilitzats com a abocadors. La tècnica constructiva que es va utilitzar va ser la següent; al damunt d'una fonamentació d'*opus caementicium* s'hi construïa un massís del mateix material, acabat externament amb *opus quadratum* que utilitzava carreus i d'altres materials procedents d'edificacions anteriors. Entre torre i torre els panys de muralla eren llisos i tenien entre els 8,5 i els 10 metres d'alçada i és probable que estiguessin coronats amb merlets que protegien el pas de ronsa que es trobava pavimentat amb *opus signinum*. Les torres eren de tres tipus: cilíndriques, polièdriques, i quadrangulars. Les dimensions de les torres estava en

funció de la seva ubicació. Aquests doblaven en alçada a la muralla. La part baixa que era massissa i amb parament extern d'*opus quadratum* com la muralla, estava construïda damunt d'un sòcol motllurat. A partir del pas de ronda les torres s'enlairen amb un cos practicable amb dos nivells de forjat, a cadascun dels nivells s'obren finestres. Aquest recinte emmurallat fou la darrera gran empresa pública, es tracta d'un esforç només realitzable dintre d'un segle IV dC caracteritzat per la riquesa econòmica i cultural. En aquest moment l'extensió de les necròpolis urbanes constata el creixement de la població.

El Museu Frederic Marès es troba format per un conjunt d'edificis situats en un dels angles de la muralla romana de Barcelona, a més de formar part en època medieval del Palau Reial Major, la Capella de Santa Àgata i el Saló del Tinell també formen part del conjunt.

Intervencions prèvies.

Les obres d'obertura de la Via Laietana l'any 1908 van representar l'enderrocament de nombroses edificacions d'interès historicoartístic. Un d'aquests edificis va ser la casa Padellàs ubicada al carrer Mercaders, 25. L'edifici es va desmuntar pedra a pedra i l'any 1931 es va procedir a la seva reedificació a la plaça del Rei. Van ser aquests treballs els que van posar al descobert els primers vestigis de la ciutat romana el que va suposar l'excavació de tot el solar. Aquest va ser el començament de tota una sèrie de campanyes arqueològiques que s'han anat produint al llarg del temps i que han permès dur a terme un estudi exhaustiu del subsòl romà de Barcelona. Un dels interessos d'aquesta intervenció és el fet que el Museu Marès es troba situat, com em dit en línies anteriors, en un dels angles de la muralla romana.

En 1985 sota la direcció tècnica de l'arqueòleg J.O. Granados i García es va dur a terme una intervenció arqueològica a la Plaça de l'Àngel, carrer Tapineria i carrer Sotstinent Navarro. En aquesta intervenció es van posar al descobert diverses restes de fonamentacions i murs d'època romana això com estratigrafia amb material romà associat.

En 1994 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Júlia Beltrán de Heredia Bercero es va dur a terme un seguiment arqueològic que es va estendre al llarg de tota l'àrea situada sota la plaça de Sant Lu, carrer dels Comtes, Museu Marès, així com part del jaciment que es conserva sota la catedral de Barcelona. Es van posar al descobert restes des del baix imperi fins a l'època medieval.

En 1996-1997 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Júlia Beltrán de Heredia Bercero es va dur a terme una campanya arqueològica en el subsòl de la Casa Padellàs, Plaça del Rei, Saló del Tinell. Aquesta campanya va consistir en la neteja d'estructures ja documentades i en la realització d'una sèrie de cales per tal d'ampliar informació amb la que ja es comptava.

En 1998 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Júlia Beltrán de Heredia Bercero es va dur a terme un intervenció arqueològica a la Plaça del Rei vinculada a la instal·lació d'un ascensor. Aquesta va permetre documentar sis fases cronològiques diferents que van des de l'època augustal fins a la baixa edat mitjana.

1998 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Júlia Beltrán de Heredia Bercero es va dur a terme un intervenció arqueològica de l'obra de comunicació entre el subsòl arqueològic sota la casa Padellàs, la Plaça del Rei i el Saló del Tinell i la resta del jaciment sota la plaça Sant Lu i el carrer dels Comtes. Es va realitzar una obertura al mur antic del Palau del Bisbe orientada a documentar la tècnica constructiva emprada en aquest edifici. Per realitzar el pas es van tenir que travessar els fonaments de les voltes romàniques. La intervenció també aportar noves dades cronològiques absolutes en relació als dos palaus successius localitzats al Conjunt Episcopal de Barcelona.

En 1999 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Isabel Fernández del Moral Delgado aquesta intervenció arqueològica realitzada a l'avantcambra del saló del Tinell per tal de realitzar un ascensor va permetre documentar la torre número 12 de la muralla.

L'any 2004 sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Laia Santanach i Suñol la intervenció arqueològica realitzada al carrer Tapineria, 29-39 i Avinguda de la Catedral, es va posar al descobert un mur de la trama urbanística baix medieval.

L'any 2004 sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Mikel Soberón Rodríguez al carrer del Comtes, 2-4, Baixada de Santa Clara, 1-3, plaça del Rei, 1-6 i plaça Sant Iu, 2. Estació transformadora a l'interior del Palau del Lloctinent situada a la Plaça del Rei i la Baixada de Santa Clara aquesta intervenció va permetre documentar diverses estructures que van del segle XVI al XX.

L'any 2005 sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Mikel Soberón Rodríguez al carrer del Comtes, 2-4, Baixada de Santa Clara, 1-3, plaça del Rei, 1-6 i plaça Sant Iu, 2. Aquesta intervenció realitzada al palau del Lloctinent consistent en el seguiment de les obres destinades a la repavimentació d'una de les habitacions. Es van documentar restes constructives sota el Palau anteriors a la segona meitat del segle XVI.

5. METODOLOGIA

La present intervenció preveia l'obertura d'una rasa. Per a la realització d'aquesta es va escollir un procediment manual, per tal de buidar la rasa. L'arqueòleg ha estat present durant tots els treballs per tal de poder detectar qualsevol indici arqueològic.

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

6. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

Les tasques arqueològiques previstes consistien en el seguiment de la realització d'una rasa d'una llargada aproximada de 6 metres i una secció de 60x60 cm.

A causa de les dimensions de la rasa (**UE 100**) es procedeix a obrir de forma manual. Només començar les obres es fa palès que es tracta d'una zona molt remoguda ja que estem excavant directament sobre la zona on ja hi ha l'antiga línia elèctrica del museu.

Quan ja es donava per acabada l'obra, l'encarregat de l'obra decideix que aquest no és el millor traçat per a la rasa, de manera que se n'obre una de nova (**UE 200**) amb un traçat diferent, en aquesta ocasió es tracta d'una rasa, en forma d'L invertida, que segueix paral·lela a la façana del Museu , per després travessar la zona enjardinada. Té una llargària d'uns 12 metres de llarg i una amplada i una profunditat de 60 cm.

Quan es comença a retirar la terra, s'aprecia l'estrat superficial vegetal (**UE 201**) d'uns 10 cm de potència. Sota aquesta capa se n'observa una altra de color marró molt sorrenca, que es tracta d'un nivell per drenatge (**UE 202**) d'uns 30 cm. de profunditat.

Un cop retirat aquest estrat trobem un nivell d'argila de color vermell (**UE 203**) del qual només es troben afectats per la rasa, els primers 20 cm. de potència.

Així doncs, podem dir que no van a aparèixer restes d'estructures en cap punt de la rasa, i tampoc es trobaren restes ceràmiques en cap dels estrats que hem pogut exhumar.

7. CONCLUSIONS

Durant els dies 1 i 2 de març de 2011 s'han realitzat dues rases per reforçar la instal·lació elèctrica al Museu Marés dins de les obres que s'estan realitzant en aquesta institució.

Malgrat la importància, a nivell arqueològic, de la zona on s'ha dut a terme la intervenció, no s'han trobat ni estructures ni cap tipus de material arqueològic, per la qual cosa, aquesta intervenció ha resultat ser negativa.

La principal causa de la manca de resultats arqueològics és, sens dubte, les remocions de terra que s'han dut a terme en els darrers anys.

8. BIBLIOGRAFÍA

Aquarod Otal, C.(1991): *Cerámica romana importada de cocina en la Tarraconense*. Institución Fernando el Católico, Zaragoza.

Beltrán Heredia Bercero, J. (1994), Intervenció arqueològica a la Plaça Sant Iu, carrer dels Comtes, (Barcelona, Barcelonès).

Beltrán Heredia Bercero, J. (1996-97), Intervenció arqueològica al subsòl de la Casa Padellàs, plaça del Rei, Saló del Tinell (Barcelona, Barcelonès).

Beltrán Heredia Bercero, J. (1998), Intervenció arqueològica a la Plaça del Rei (Barcelona, Barcelonès).

Carandini, A. (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*, Crítica, Barcelona.

Cubeles i Bonet, A.; Puig i Verdaguer, F. (2004): *Les fortificacions de Barcelona, Abajo las murallas!!! 150 anys de l'enderroc de les muralles de Barcelona*, Institut de cultura, Museu d'Història de la ciutat, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

DDAA (1984): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya, El Barcelonès i el Baix Llobregat vol. VIII*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

DDAA (1994): *Història de Barcelona, Vol I*, La ciutat antiga, Ajuntament de Barcelona- Enciclopèdia Catalana,. Barcelona.

DDAA (2001): *De Barcino a Barcinona (segle I-VII), Les restes arqueològiques de la plaça del Rei de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

Fernández del Moral, I., (1999), Intervenció arqueològica a la Plaça del Rei (Barcelona, Barcelonès).

Granados i García, J.O. (1985) Intervenció arqueològica a la Plaça de l'Àngel, carrer Tapineria, carrer Sotstinent Navarro, (Barcelona, Barcelonès).

Harris, E.C. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Crítica, Barcelona.

Ortoll i Martín, E. (1999): Notes per a la història de l'edifici del Museu Frederic Marès (1948-1998), *Quaderns del Museu Frederic Marès, Estudis 2*, edita el Museu Frederic Marès, Barcelona.

Palet, J.M. (1994): Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero- romana i l'altmedieval segles II-I a.C.- S.X-XI d.C., dins *Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona núm.1*, Centre d'Arqueologia de la Ciutat, Institut de Cultura, Barcelona.

Santanach i Suñol. L. (2004), Intervenció arqueològica al carrer Tapineria, 29-39, (Barcelona, Barcelonès).

Serra-Ràfols, J. de C. (1964): Notas sobre el sector nordeste de la muralla romana de Barcelona, *Cuadernos de Arqueologia e Historia de la Ciudad, Ayuntamiento de Barcelona*, Museo de Historia de la Ciudad, Seminario de Investigación, Barcelona.

Soberón Rodríguez, M. (2004), Intervenció arqueològica al carrer dels Comtes, 2-4, Baixada de Santa Clara, 1-3, plaça del Rei, 1-6, Plaça Sant Iu, 2, (Barcelona, Barcelonès).

Soberón Rodríguez, M. (2005), Intervenció arqueològica al carrer dels Comtes, 2-4, Baixada de Santa Clara, 1-3, plaça del Rei, 1-6, Plaça Sant Iu, 2, (Barcelona, Barcelonès).

Solé, L. (1963): *Ensayo de interpretación del cuaternario barcelonés*, dins *Miscelánea Barcinonensia*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

Documentació gràfica

Documentació fotogràfica

Fotografia núm. 1.

Inici de les obres al carrer Tapineria 29-37

Fotografia núm. 2.

Foto final de la rasa núm. 1

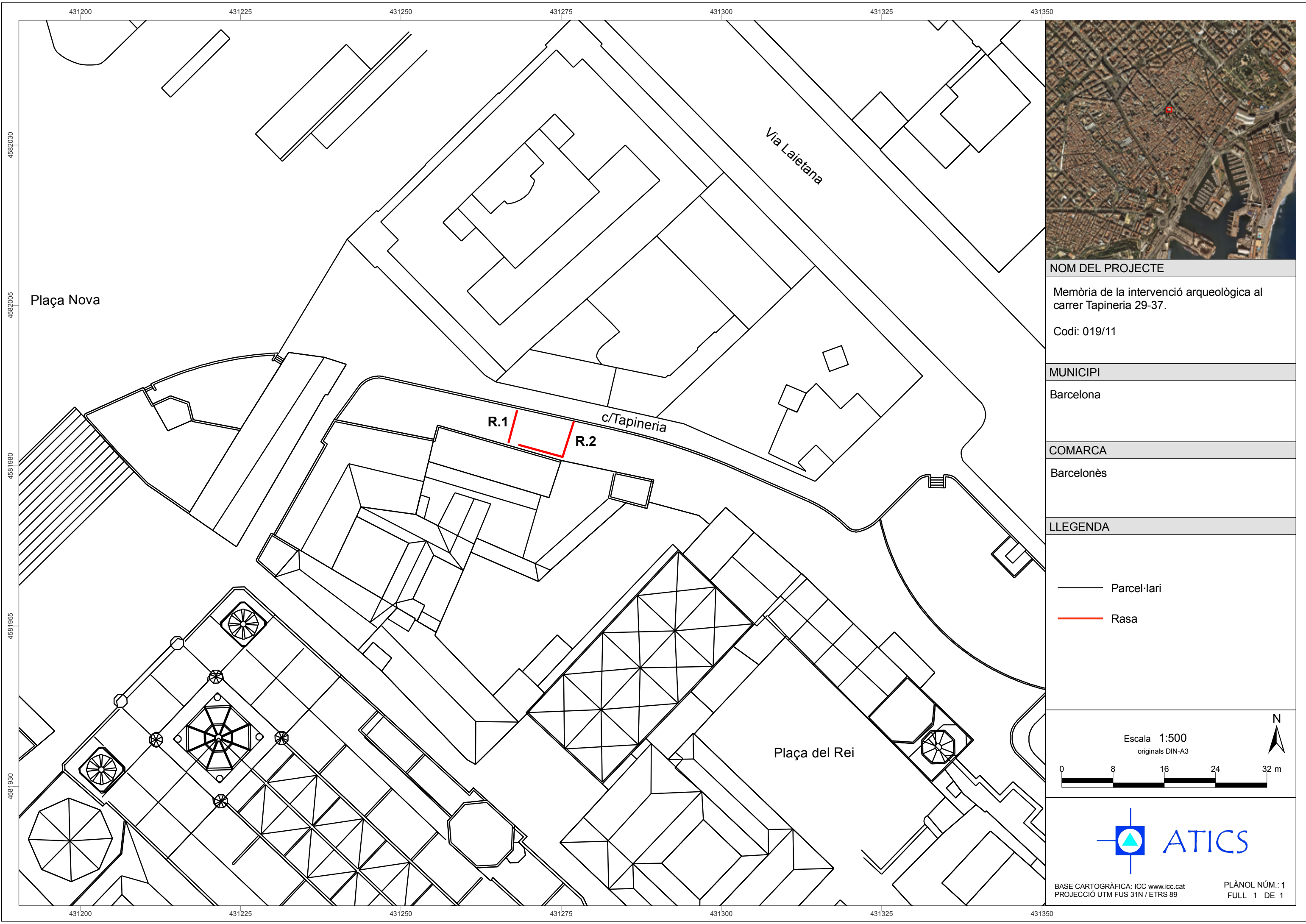
Fotografia núm. 3.

Foto final de la rasa núm.2

Foto núm. 4. Detall de l'estratigrafia de la rasa 2.

Documentació planimètrica

NOM DEL PROJECTE

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Tapineria 29-37.
Codi: 019/11

MUNICIPI

Barcelona

COMARCA

Barcelonès

LLEGGENDA

- Parcel·lari
- Rasa

